

جزایر ایرانی خلیج فارس

دکتر کیانوش کمانی هفت لنگ

مهندس مانی مهدی

به اهتمام رافا راه چمنی

معاونت دانش و پژوهش

نیروی دریائی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

سرشناسه: کیانی هفت‌لنگ، کیانوش، ۱۳۳۵- عنوان و نام پدیدآور: جزایر ایرانی خلیج فارس / کیانوش
کیانی هفت‌لنگ، مانی سعیدی، رضا راه‌چمنی {برای} معاونت دانش و پژوهش نیروی دریایی سپاه -
مشخصات نشر: تهران: اسرار دانش ۱۳۹۳ - مشخصات ظاهری: ۱۵۹ صفحه، مصور
شابک: 978-964-986-077-0

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: جزیره ها - ایران موضوع: خلیج فارس
شناسه افزوده: سعیدی، مانی شناسه افزوده: راه چمنی، رضا
شناسه افزوده: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نیروی دریایی، معاونت دانش و پژوهش
بند گروه: ۱۳۹۳ ج ۱/۴ DSR2141
رده ی دیوید: ۹۵۵/۷۳۵
شمار کتابت سی ملی: ۳۵۳۱۲۱۶

اشارات اسرار دانش
www.asrardansh.com

نام کتاب: جزایر ایرانی خلیج فارس

نویسندگان: کیانوش کیانی هفت لنگ، مانی سعیدی، بهرام رضا راه‌چمنی

ویراستار: اسفندیار کوهی - ثمره تقی زاده انصاری

طراحی جلد و صفحه آرای: محمد نوبخت

نوبت انتشار: چاپ اول، بهار ۱۳۹۳

شمارگان: ۳۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۸۶-۰۷۷-۰

قیمت: ۴۰/۰۰۰ ریال

ناشر: انتشارات اسرار دانش به سفارش نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

مجری: موسسه فرهنگی هنری سپیده ماندگار ایرانیان "سما"

نشانی: بندرعباس، جنب اسکله شهید باهنر، ستاد نیروی دریایی سپاه. معاونت دانش و پژوهش.

تلفن: ۰۷۶۱۵۴۳۶۷۹۳

تهران، تهران‌نو، روبروی بازار میوه و تره‌باری پیروزی، ستاد نیروی دریایی سپاه (دفتر تهران).

نماینده گی معاونت دانش و پژوهش ندسا. تلفن: ۰۲۱۳۳۳۳۶۸۰۳

حق چاپ برای نیروی دریایی سپاه محفوظ است.

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار ناشر
۱۳	مقدمه مولفان

فصل اول: جزایر دارای جمعیت انسانی

۱۷	جزیره کیش
۱۹	جزیره قیش
۳۳	جزیره ابوشامی
۵۱	جزیره کیش بزرگ
۵۹	جزیره تنب بزرگ
۶۵	جزیره خارک
۶۸	جزیره لاوان
۸۲	جزیره هرمز
۸۶	جزیره سیری
۱۰۰	جزیره هنگام
۱۰۴	جزیره هندورابی
۱۰۸	جزیره لارک
۱۱۳	جزیره شیخ
۱۱۶	

فصل دوم: جزایر خالی از جمعیت

۱۲۱	مقدمه
۱۲۳	جزیره شیدور
۱۲۶	جزیره فارور
۱۲۹	جزیره فارورگان
۱۳۱	جزیره خارکو
۱۳۵	جزیره ام‌الکرم

۱۳۸	جزیره جبرین
۱۴۰	جزیره نخیلو
۱۴۳	جزیره فارسی
۱۴۷	جزیره ام‌سلیمه یا خان
۱۴۸	جزیره گرم
۱۴۹	جزیره بونه
۱۵۰	جزیره مطاف
۱۵۰	جزیره میرمهنا
۱۵۱	جزیره داب
۱۵۱	جزیره بر ناخدا
۱۵۲	جزیره من
۱۵۳	جزیره سک
۱۵۵	منابع و مآخذ

پیشگزاران سر

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْيَمِينَ لِيَجْزِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

خداوند همان کسی است که دریا را تسخیر شما گردانید تا کشتی‌ها به
فرمانش در آن حرکت کنند و بتجدید از فضل او بهره گیرید.

"سوره جاثیه آیه ۱۲"

یک سوم مرزهای کشور را دریا احاطه کرده است و این دلیل باید
گفت ایران کشوری است دریایی، اما آیا به واقع چنین است؟ آیا می‌توان
گفت یک سوم مردم ایران با دریا انس و الفت دارند؟ و یا دریا جزو لایحه‌ای
از زندگی‌شان است؟ کدامین دریانورد ایرانی را می‌توان پیدا کرد که یادش بر
اذهان عمومی ماندگار باشد؟ کدامین جنگاور دریایی است که نامش به دلاور
مردی بر زبان‌ها جاریست؟ کدامین نبرد بزرگ دریایی است که هر بار به

افتخار از آن یاد می‌کنیم؟

گروهی برآنند که با بازگشت به دوره باستان و عصر هخامنشی، مردمان ایران را در زمره کشورهای قرار دهند که دریاپیشه و دریانورد بودند و برای مصداق، به حفر کانال سوئز در زمان داریوش و یا ناوگان عظیم دریایی خشایارشا در جنگ ایران و یونان اشاره می‌کنند و یا با دیدن چند نام شهر و یا بندر ایرانی در کتب تاریخی به دنبال اثبات نظریه خویش هستند، اما پاسخ باید به چند مورد اشاره کرد:

اول: با داشتن یک نیروی قوی دریایی و یا وجود چند بندر بازرگانی نمی‌توان گفت که همان کشور با دریا الفت دارند و دریا در زندگی آنان عنصری حیاتی به حساب می‌آید. اگرچه این امر برای عده‌ای از مردمان ساحل نشین سازگار است. ثانیاً: اگرچه پادشاهان ایران به اهمیت دریا و دریانوردی واقف بودند و تمام توان خود را برای ایجاد نیروی عظیم دریایی بکار گرفتند، اما به گواه تاریخ نیروی دریایی ایران متشکل از مصری‌ها، فنیقی‌ها، قبرسی‌ها و ساتراپ نشین‌های یونانی که جهت ساختن کشتی‌های بزرگ جنگی و ملوانی از سوی سپاه ایران اجیر شده بودند، در نهایت عدم آشنایی جنگاوران ایرانی با فنون دریانوردی و جنگ دریا سواران ایران را در نبردهای دریایی "ترموپیل" و "سالامیس" به گونه‌ای خسارت زد و پیروزی ایران را در مقابل یونان به یک رویا تبدیل نمود و این در حالی بود که سپاه ایران در نبرد زمینی "آتن" را به تصرف در آورده بود و شاید اگر آن

شکست دریایی نبود، اسکندری نبود که تخت جمشید را به تاوان "آتن" به آتش کشد.

و اما بعد از هخامنشیان و روی کار آمدن "سلوکیان" یا همان جانشینان اسکندر، دریا و دریانوردی مورد بی مهری قرار گرفت. "اشکانیان" نیز تلاقی به دادوستد دریایی نشان نمی دادند که شاید دلیل آن تسلط ایشان بر راه های زمینی بود که از غرب به شرق کشیده می شد. اما "ساسانیان" با اهمیت دریا و دادوستد دریایی و احداث بنادر، سعی در شکوفایی دوباره عملیات بازرگانی داشتند اما با انقراض آن سلسله نیز، دریانوردی و بازرگانی دریایی از رونق افتاد. در سال های بعد نیز انجام معاملات دریایی به آن گونه نبود که بازرگانی های کشورهای کشور را بر دوش کشد.

در دوران صفوی اما دامان در زمینه احیای دوباره دریانوردی انجام شد و نیروی دریایی ایران پس از تشکیل اسکال تازه ای به خود گرفت اما با توجه به عقب ماندن از سایر ملل در زمینه صایع دریایی عملاً قدرت و کارایی خود را از دست داده بود. به گونه ای که شریک دریایی ایران در پیش چشم حاکمان به تاراج می رفت و جزایر از نفوذ حکومت مرکزی خارج بود. کار بجایی رسید که مردمان حاشیه نشین خلیج فارس در گاه و گاه به سواحل دریایی ایران حمله کرده و موجب آزار ساکنان می شدند و دریغا که حکومت صفوی با آن همه رشادت که در جنگ ها عثمانی از خود نشان داده بود. از دفع این مزاحمان دریایی عاجز ماند برای دفع خطر دست به دامان بیگانه شد. بیرون راندن پرتغالی ها هم با کمک

انگلیسی‌هایی انجام شد که چشم طمع به ثروت کشور داشتند و ایران را مرکز ثقل اتصال غرب به شرق می‌دانستند. نادر شاه افشار نیز دست به یکسری اقداماتی زد، زندیان و قاجاریان نیز همینطور، اما ره بجایی نبردند. و به دور از تعصب باید گفت در عمل هرگز ایرانیان بر دریاها حکمفرما نشدند.

ثالثاً: شکوفایی اقتصادی بنادر بسته به رویکرد پادشاهان و یا حاکمان آن زمان و با انقراض سلسله‌ای یا برکناری حاکمی، آن بنادر از رونق افتاده و به حالتی بی‌بره ویرانی نهاده‌اند. این فراز و فرود، همه و همه ناشی از آن است که یا انتخابی که باید ریشه‌ای عمیق در فرهنگ ایرانیان نداشته و به جرات باید گفت ایرانیان با دریا بیگانه‌ایم و این گفته را نیز سیاحان و دریانوردانی که پا به سرزمین نهاده‌اند اذعان داشته و در سفرنامه‌هایشان نگاشته‌اند.

در دوران معاصر با توجه به اهمیت روز افزون دریا و بخصوص منطقه استراتژیک خلیج فارس اقداماتی در زمینه ساخت و تجهیز بنادر و نیز ساخت کشتی‌ها انجام گرفته است و همچنین در شرف تکنولوژی و آسان شدن سفرها، ارتباط مردمان مرکز نشین و دور نشین با دریا بیشتر شده و امروزه سفر به شهرهای ساحلی یکی از برنامه‌های تفریحی مردمان دور از دریاست. اما با حضور در کنار ساحل و لحظاتی را به تفریح بگذراندن نمی‌توان گفت این جامعه، یک جامعه دریایی است.

در اینجا توجه شما را به نکاتی جلب می‌کنیم:

• هیچکدام از شهرهای ساحلی ما جزء شهرهای صنعتی و یا کلان

شهرها محسوب نمی‌شوند.

• در کشوری با این جمعیت، استقبالی از سفرهای دریایی نمی‌شود و

بیچ شرکت کشتیرانی اقدام برگزاری این چنین سفرهایی نمی‌کند. (البته

مصرفی به کشورهای حاشیه خلیج فارس انجام می‌شود که بیشتر جنبه

باررگانی داشته و به علت کوتاه بودن مسیر نمی‌توان آن را جزء سفرهای

دریایی به حساب آورد).

• به ما باز می‌رسد رسمی و چیزی که کاملاً آشکار است مصرف سرانه

غذایی دریایی در کشور پائین است. (بالاترین مصرف سرانه کشور در استان

ساحلی گیلان ۷ کیلو در روز است که این رقم برای سایر کشورهای

دریایی ۱۵ کیلو می‌باشد).

• عدم موفقیت در ورزش‌ها و بازی‌های جهانی و المپیک.

• تعداد بالای غرق شدگان در کشور و آشنایی عموم مردم به فنون

شنا.

با اندک تأملی در مورد نکات ذکر شده می‌توان به این نتیجه رسید که

جامعه ایرانی یک جامعه دریایی محسوب نمی‌گردد و به بی‌ناشناخته

است و باید گفت تا رسیدن به مرحله‌ای که کشورمان را یک کشور دریایی

بنامیم فاصله‌ها داریم و این مهم محقق نمی‌گردد مگر با اشاعه فرهنگ دریایی

دریانوردی از طریق رسانه‌ها، جراید، کتب و آموزش‌های دریایی از دوران

کودکی.

نیروی دریایی سپاه در تحقق فرمایش مقام معظم رهبری و فرمانده معظم کل قوا مبنی بر اینکه « اهمیت دریا برای هر کشوری یک فرصت بزرگ برای حفظ منافع ملی است، فواید دریا برای یک کشور و یک ملت فواید راهبردی است، فواید بزرگ و کلان است.» و با رویکردی دانشی و با اتکال به دانش و فرهنگ دریایی و شناخت بیشتر دریا و مناطق دریایی و گذشته دریایی این مرز و بوم به خانواده‌ها و سازمانهایی که بنوعی با زیر ساخت آموزش سروکار دارند همچون آموزش و پرورش و سازمان‌ها و مراکزی که حیطه فعالیتشان بطریقی با دریا عجین شده است اقدام به انتشار یک مجموعه کتاب با عنوان (کتاب دریا) کرده است که امیدواریم در شناخت هرچه بیشتر دریا، بانوردی به هموطنان عزیز مؤثر واقع شده و این حرکت زمینه‌ای باشد در جهت رشد و ارتقای دانش دریایی فرزندان این مرز و بوم. امید است مورد توجه قرار گیرد.

والسلام

معاونت دانش و پژوهش نیروی دریایی سپاه

مقدمه سرلفا

چو دریاست این سبد ناگو

زین چون جزیره میان اندرون

(اسدی)

هزاران سال پیش بر اثر حرکات کوهزایی در ساحل دریای پارس -

که خلیج فارس امروزی بخشی از آن است - برجستگی‌هایی به شکل

جزیره از دل آب سر بر آوردند. امروزه مسافرانی که سوار بر هواپیما

فراز خلیج فارس عبور می‌کنند، آنها را یکی پس از دیگری همچون

نگین‌های انگشتی از جنس درّ و گوهر و مروارید از نظر می‌گذرانند.

نام جزایر خلیج فارس، عموماً پارسی است. این نام‌ها را از قرن‌ها

پیش بر این جزایر نهاده‌اند و همگی دارای ریشه تاریخی یا محلی هستند.

جزایر ایرانی خلیج فارس در مجموع ۳۴ جزیره است. از این تعداد ۱۶ جزیره مسکونی است و شور و نشاط زندگی و کار و فعالیت در آنها وجود دارد و سایر جزایر خالی از سکنه‌اند. براساس شواهد موجود، احتمال داده می‌شود جزایر خلیج فارس بیش از تعداد کنونی بوده است؛ زیرا اسامی برخی جزیره‌های دیگر در کتاب‌های تاریخی آمده که امروزه اثری از آنها جای نمانده است. چنین به نظر می‌رسد که این جزیره‌ها بر اثر گذشت زمان به زیر آب فرو رفته باشند (اقتداری، ۱۳۴۸، ۵۶۵۷).

سرگذشت این جزایر و سواحل و ساکنان سخت‌کوش، تمدن‌آفرین و فرهنگ‌ساز آنها با مجموعه آداب و رسوم، آئین‌ها، باورها و داشته‌های مادی و معنویشان را می‌توان در لایه‌های امواج نیلگون و خروشانی دید که در یک آمد و شد دائمی بر سواحل این جزایر می‌روند. درباره اهمیت این قطعه حیاتی آبی - خاکی کشورمان همین بس که بدانیم جهان امروز، هر صبحگاهان که از خواب برمی‌خیزد، نفس‌ها را با عبور نفتکش‌هایی تنظیم می‌کند که از کنار جزایر ایرانی خلیج فارس در تنگه مهم و استراتژیک هرمز می‌گذرند. جزایر کیش، قشم، ابوموسی، هرمز، مارک، لار، تنب‌های کوچک و بزرگ، هنگام و هندورابی و ده‌ها جزیره دیگر نه تنها به اقتصاد، تاریخ و فرهنگ نه تنها کشور عزیزمان ایران را در دست دارند بلکه نگاه مردم منطقه و جهانیان نیز برای ادامه حیات و پیشرفت و توسعه به این منطقه خیره شده است. با این همه در سرگذشت این جزایر، داستان‌های غم‌انگیزی نهفته است. برخی

از این جزایر و ساکنان شجاع و دریادل این خطه، مدت‌ها ستم‌ها کشیدند و زخم‌ها بر پیکر دیدند و برای در آغوش گرفتن مجدد مام میهن، مبارزه‌ها کردند و خون‌دل‌ها خوردند. پرتغالی‌ها، هلندی‌ها، فرانسوی‌ها، آلمانی‌ها، انگلیسی‌ها و آمریکایی‌ها، هرکدام به سهم خود خنجری بر پیکر این جزایر و قلب ساکنانش زدند و نقشی از ظلم و ستم بر تاریخ این منطقه برسم کردند. هرچند که سرانجام غیرت و سلحشوری و غرور و جوشش خون ایرانی به آنان اجازه نداد که آب خوش از گلوی اشغال‌گران فرو رود و با مجاهدت و شجاعت ایرانیان مسلمان و سربلند ایران، به‌ویژه آزادمردان و شیرزنان ساکن این جزایر و ساحل شمالی خلیج فارس، یکی پس از دیگری فرار را بر قرار ترجیح دادند و ناگزیر به ترک منطقه شدند.

با توجه به موقعیت استراتژیک جزایر شمالی خلیج فارس و وجود بیش از ۱۰۰۰ کیلومتر مرز آبی در نوار شمالی خلیج فارس و قبل گرفتن جزایر ایرانی در نقاط حساس آن، این جزیره‌ها موقعیتی بسیار مهم از نظر نظامی و اقتصادی ایجاد کرده‌اند، به‌گونه‌ای که از طریق برخی از این جزایر از جمله ابوموسی، تنب‌بزرگ و کوچک، نظارت کامل بر خلیج فارس و تنگه هرمز به سهولت امکان‌پذیر است. وجود ذخایر نفتی نیز در برخی از این جزایر ایرانی خلیج فارس و آب‌های اطراف آن اهمیت این جزایر را صد چندان می‌کند. هم‌چنین امکان پهلوگیری کشتی‌ها در سواحل جزایر و وجود جاذبه‌های طبیعی و اماکن تاریخی و دیدنی در آنها، این جزایر را از لحاظ اقتصادی و جذب گردشگران داخلی و خارجی، حائز اهمیت فراوانی نموده

است.

آشنا شدن با جزایر ایرانی خلیج فارس، که همچون سرزمین‌های ساحلی سرگذشت عبرت‌آموز و شگفت‌انگیزی داشته و دارند، برای عموم مردم و به‌ویژه نسل جوان امروزی بسیار ارزشمند و پراهمیت است. هدف هایی گردآوری و تدوین این کتاب آشنا کردن خوانندگان با موقعیت و شینه رست و قابلیت‌های این منطقه از کشور عزیزمان می‌باشد. امید است نوشته‌های این کتاب، روشنی بیشتری به آگاهی و دانش خوانندگان محترم در باب خلیج فارس و جزایر آن بتابد و آنها را با اهمیت و ارزش ژئواستراتژیک، اقتصادی و گردشگری این جزایر آشنا گرداند.

کیانوش کیانی هفت لنگ

مانی سعیدی